

Eleven framför dig kan vara vår nästa nobelpristagare

Vissa elever vågar aldrig drömma om att bli något stort, inte ens de mest intelligenta i hela skolan. Problemet är att de inte behärskar det svenska språket. Kanske är de även tjejer. I så fall är de vår mest dolda behovsgrupp, eller naturresurs – beroende på hur man ser på saken.

Text: Mona Liljedahl

– Varför vågade vi inte drömma? Varför vågade ingen av oss sträva efter att bli något stort?

Det frågar sig den hyllade artisten och låtskrivaren Sherihan ”Cherrie” Abdulle i sitt sommarprat i P1 den 6 juli i år.

Cherrie berättar om uppväxten som mobbat invandrarbarn i

Finland, flytten till Rinkeby och kampen att ta sig ur den destruktivitet som kan komma av otrygghet, utanförskap och bristande känsla av hopp.

Vid tolv års ålder hade Cherrie bytt skola sju gånger och flyttat med sin mamma från boende till boende. I skolan brukade hon skolka för att istället lära sig ackord på en snodd keyboard. Samtidigt levde hon ett hårt förtortsliv, där killarna drömde om att bli nästa Zlatan eller tjäna stora pengar på knark, medan flickorna stämplades som horor eller bråkiga pojkflickor. Cherrie berättar om föräldrar som kämpat för att bli ingenjörer, professorer och politiker i sina hemländer bara för att behöva jobba som busschaufförer i Rinkeby.

– Vi trodde inte på lycka och framgång, säger hon, och beskriver hur hennes framgång upplevdes som ett svek mot dem hon lämnade bakom sig.

För Cherrie blev musiken räddningen, att hon blev upptäckt av någon som såg hennes begåvning. Men alla blir inte upptäckta. Särskilt inte i skolan.

Foto: Sticker Mule on Unsplash

I Sverige går just nu mellan 20 000 och 200 000 särskilt begåvade elever i grundskolan, beroende på hur man räknar. Medan 2–5 procent elever är de mest begåvade, är de måttligt begåvade eleverna så många som 15–20 procent. Deras skoltid präglas inte sällan av en utträkning så grav att den skapar skolproblematik och ett allvarligt psykiskt lidande som få vuxna skulle acceptera att genomlida år efter år. Skolans undervisning är inte anpassad efter dessa elever, eftersom de lär sig snabbare och tänker mer abstrakt och komplext än genomsnittet. Det innebär att de har en annorlunda kognition och alltså behöver en skolgång som matchar kognitionen. Det har visat sig att de mest intelligenta eleverna löper störst risk att må sämst i svensk skola och att faktiskt underpresterar och bli utan betyg i ämnen som de har störst begåvning för. En vanlig konsekvens är även att de blir hemmasittare och slukar stora samhällsresurser, inte minst helt verkningslösa specialpedagogiska insatser. Ofta utreds de för diagnoser – och får diagnos som svar på något som egentligen är ett svårt utträkningsstillstånd. Samtidigt är diagnoser av olika slag lika vanligt bland särskilt begåvade elever, men döljs i regel av begåvningen och ser ut som bristande motivation eller ovilja. Det blir en ond cirkel, där särskilt begåvade elever tidigt utvecklar en negativ självbild och tror att det är något ”fel” på dem, när sanningen är den motsatta.

Den nya skollagen (2010) anger att elever som ”lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås *ska* [min kursivering] ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling” (3 kap. 3 §). Men ingen vet vilka dessa elever är. Inte egentligen. Lärare överlag uppfattar fortfarande duktiga elever som de mest begåvade, alltså elever som gör som man säger och som svarar rätt på alla frågor. Men sanningen är ofta tvärtom. De mest intelligenta eleverna drar egna slutsatser och ställer nya frågor. De tänker abstrakt och komplext och lär sig på djupet, bredden och höjden, och nöjer sig inte med mindre än att de får veta allt, och lite till. Och fort ska det gå. Vissa skulle kunna klara av hela grundskolan på endast ett par år och gå vidare till gymnasieskola och universitet långt innan de fyller 18. Om det är vad de vill.

Men chansen för en ifrågasättande och egensinnig elev att bli upptäckt som särskilt begåvad är ganska liten. Enligt forskningen missar lärare att upptäcka minst hälften av alla elever med allra högst intelligens. Detta gäller särskilt i Sverige, där vi inte har traditionen att tänka i termer av hur begåvningen påverkar inlärningsbehoven. Fastän vi delar ut Nobelpriset betraktas tanken på att anpassa undervisningen efter hög intellektuell förmåga fortfarande med skepsis. De elever som har störst chans att bli upptäckta och identifierade som särskilt begåvade, och därmed stöttade i sin inläring, är pojkar från svenskspråkiga och socioekonomiskt starka hem. Minst chans har flickor, i synnerhet från socioekonomiskt utsatta miljöer. Om de dessutom har svenska som andraspråk är chansen för upptäckt nära nog lika med noll, trots att hög särskild begåvning är jämt fördelad i hela världen, oavsett bakgrund, etnicitet, språk och kön. Men den uppfattas alltså olika. I synnerhet i skolan.

År 2016 kom det 71 000 barn under 18 år till Sverige. Det är bara att räkna hur många särskilt begåvade elever som riskerar att undgå upptäckt bland dessa.

Artisterna och låtskrivarna Cherries berättelse är ett fantastiskt exempel på den allra mest dolda behovsgruppen som svensk skola har idag – de särskilt begåvade eleverna med svenska som andraspråk. Omvänt kan man säga att dessa elever är vår allra mest utnyttjade naturresurs. Men utan rätt glasögon kan de lätt missas.

Vinn boken!

Vi har fått ett exemplar av boken ”Särskilt begåvade elever – pedagogens utmaning och möjlighet” (Gothia Fortbildning, 2017) att lotta ut bland våra medlemmar. Allt du behöver göra för att delta i utlottningen är att skicka ett

mejl till lisariks@gmail.com med ditt namn och din postadress senast den 16/10. Skriv ”Särskilt begåvade elever” i ämnesraden.

Så, hur upptäcker vi dem då, de särskilt begåvade andraspråkeleverna, i ett klassrum som bygger på det svenska språket och koderna? Och hur får vi dem att se sin egen begåvning och tro på sig själva, så som Cherrie aldrig lärde sig i skolan?

– Vi alla kommer från en ort där drömmar aldrig uppmuntrades, säger Cherrie i sitt sommarprat. Att leva på musiken var inget jag trodde kunde hända för en tjej som mig – en somalier från Rinkeby.

Jo, vi i skolan kan uppmuntra drömmar. Inte minst genom att använda kreativa uttryck. Det är ett språk som är universellt och som kan berätta om elevers tänkande, långt bortom språkgränser. Dessutom visar forskning att all form av kreativitet ökar inlärningsförmågan i andra ämnen, i synnerhet i matematik, som förresten också är universellt språk.

Och så kan vi börja efterfråga elevernas frågor istället för deras rätta svar. För de särskilt begåvade eleverna har många frågor inom sig. De bär på en vulkan av vetgirighet och kunskapsörst. Om vi hittar sätt för dessa frågor att komma till uttryck, kan vi börja upptäcka de särskilt begåvade eleverna. Och när vi börjar upptäcka de särskilt begåvade eleverna, kan vi också börja arbeta med den ledning och stimulans som skollagen föreskriver. Men det krävs alltså rätt glasögon för att se dessa elever. Eller rätt hörapparat, kan man säga. För man behöver skaffa sätt att höra elevens tänkande bakom språket. Då kan man upptäcka de mest makalösa begåvningar. Eleven framför dig i skolbänken kan vara vår nästa nobelpristagare. Eller vår nästa Cherrie. Lyssna noga!

MONA LILJEDAHL

Mona Liljedahl är verksam som specialpedagog i Stockholm.

Foto: Marcus Gustafsson